

TERRA RUBRA

Full informatiu de la Vila de TARROJA - Any 14 - Gener-febrer de 2003 - Núm.80

EDITORIAL

*L'hivern és el silenci
és el poble en silenci,
és el silenci de les cases
i el de les cambres
i el de la gent que mira, rera els vidres,
com la neu unifica els horitzons
i ho torna tot
colpidorament pròxim i assequible*

(Miquel Martí i Pol -Antologia poètica)

*La meteorologia no ofereix massa canvis.
Quan puja un nou número, ara toca el
2003, la veritat és que ens agafa sempre
si o no fa.*

Queden uns mesos de certa duresa i la possibilitat d'una relliscada, no és

figurativa. És real, ens podem trencar coll i barres. Per això així que sigui possible, tornarem a pensar en que durant l'estiu el cos ens rutlla millor. És l'època actual portadora de freqüents depressions: no ens afecta, en línies generals, aquesta mar empastifada del nord i l'amenaça de guerra de grans proporcions?

Encara que passa lluny de nosaltres, no sentiu un rau-rau de desencís? Tant si és el 2003, com els anys següents, volem dir que el món va més o menys bé? Però... TERRA RUBRA no vol fer figa, segueix i us desitja un Felç Any Nou, amics.

Tarroja, la plaça Nova

NOTÍCIES

- Com cada any, la celebració del Nadal comença a la mitja nit, amb la "missa del gall", tot seguit la torronada a la Sala de la Vila i el "Caga Tió", que prou va cagar abundantment per a grans i no tan grans. Una nit amb la màgia d'un Nadal de bonança a tot el país, que sens dubte els sense sostre van agrair.

- De nou arriba Cap d'Any i pels que penseu que la nostra Vila és petita, doncs Déu ni do dels veïns que es van reunir per a celebrar la sortida i entrada de l'any. A la Sala de la Vila gran sopar per a la gent més adulta, i per que no fos dit, els joves tarrogencs i també els de fora vila que els volgueren acompanyar, muntaren la seva pròpia festa als baixos d'una casa particular, tot i que en acabar el sopar, es reuniren tots a la Sala de la Vila i acabaren la celebració a altes hores de la matinada com és habitual en tal cas.

Sembla que l'entrada de l'any 2003 va ser bona, desitgem que per tots sigui encara millor.

- A la Plaça de l'Església hi ha enrenou, dues cases centrals, cal Ponet i cal Carulla, han estat enderrocades per a engrandir i embellir la plaça. Que sigui per a bé i que des d'ara la plaça anomenada comunament pels habitants de Tarroja "Plaça Vella", sigui veritablement la Plaça BELLA.
- El dia 29 de desembre, morí Trinitat Fonoll i Casany. El nostre més sentit condol a la família

2N SIMPOSI SOBRE LA DESCOBERTA CATALANA D'AMÈRICA, D'ARENYS DE MUNT

El passat 30 de novembre es va escaure, a la Masia de Can Borrell, d'Arenys de Munt, el 2n Simposi sobre la Descoberta Catalana d'Amèrica, organitzat per l'Ajuntament d'Arenys de Munt. L'acte el va inaugurar l'il·lustríssim Sr. Batlle de la Vila, Andreu Majó, amb uns mots de benvinguda als assistents i remarcant especialment la necessitat d'obrir camps d'investigació en aquest espai concret de la història. Tot seguit, En Santi Cucurella, Director de la Fundació d'Estudis Universitaris de la Garriga, va presentar el Simposi. Després d'elogiar la tasca d'investigació dels ponents i de retre un personal homenatge el seu mestre i amic Marc Aureli Vila, que ja havia parlat d'alguns aspectes de la relació d'Amèrica i Catalunya, va posar un èmfasi especial a demanar que la investigació no quedi en l'aire: que des de les institucions es faci un esforç per editar aquests estudis, però sobretot va demanar que es regularitzessin els suports als investigadors a través de convenis i altres fórmules compromeses d'ajut. En acabar el seu parlament, l'Alba Vallès va començar la lectura de la seva ponència, "Barcelona: origen del procés de descobriment i colonització d'Amèrica", on, amb tot detall ens va exposar la importància de Barcelona en el tema del descobriment, i ens va citar 31 punts en què Barcelona és part activa o passiva d'aquells primers viatges. Després, En Carles Camp va prendre la paraula per parlar-nos de "L'origen català de la indústria sucrera americana". Fet transcen-

dental en si i que ha passat desapercebut a la totalitat d'historiadors. En Camp, amb una saviesa extremada, ens va recordar que a la Castella del segle XV no hi ha constància de cap indústria sucrera, mentre ens en detallava una munió de catalanes. Així, si En Colom va portar, en els seus primers viatges, la indústria del sucre a Amèrica, amb tècnics i aparells, aquells primers homes només podien ser catalans. Les ponències del matí dels va cloure En Santi Serra, amb un estudi sobre "Alfons Yànyez i Cotlliure", on, a través de l'estudi dels quadres que s'han conservat d'aquest insigne marí, ens posava de manifest, per l'arquitectura que mostra la pintura, que s'havia de trobar a Cotlliure, almenys, si mes no, per fer-s'hi el retrat. A la tarda va prendre la paraula En Jordi Indiano. La seva ponència va versar sobre En "Joan de Silva abans i després de l'arribada a Catalunya". Segons l'Indiano, que documenta En Joan de Silva a Catalunya a les acaballes del XV i durant els darrers anys del regnat d'En Ferran II, que el vincula a la casa reial i a la família d'En Cristòfor Colom, aquest militar era a Catalunya en el moment de produir-se la primera expedició a Amèrica i, en conseqüència, com que va participar en els preparatius, cal deduir que l'armada es va aparellar a Catalunya.

En Jan Grau, especialista en cultura popular, va fer un repàs als "Esquitxos inconnexos de cultura popular catalana a Amèrica", tot indicant, com es pot deduir del títol del seu estudi, aquest cúmul de connexions de cultura popular catalana entre Catalunya i Amèrica: gegants, capgrossos, cavallets, processons de corpus, balls de moros i cristians, sense definir si aquests rastres de cultura catalana podrien venir del temps dels primers colonitzadors, però deixant-ne, almenys, constància plena per si eventuals investigadors hi volguessin posar més atenció.

Finalment, el Simposi el va tancar En Jordi Bilbeny, amb una ponència a l'entorn de "La mentalitat reial d'En Cristòfor Colom". En el seu estudi En Bilbeny recollia el parer de força autors que havien vist, ja sia pel contracte de les Capitulacions, pels càrrecs i títols concedits pels reis o per la dinastia creada a Amèrica, una mentalitat i una jerarquia reial a En Cristòfor Colom. Com que aquesta família no tenia vincles directes amb la reialesa, l'investigador acabava conclouent que, tal com havien ja assenyalat la Teresa Baqué i En Caius Parellada, aquest lligams reials li havien de venir necessàriament del seu casament amb una dona de la família reial.

J.B.

Full informatiu de la Vila de Tarroja

Consell de Redacció: *Josefina Carulla, Josep Coma, Josep Condal, Narcís Saladrigues, i Mercè Torra.*

Col·laboradors: *Jeroni Artigas, Josep M. Llobet, Ramon Castellà, Jaume Secanell, Alba Vallés, Núria Verdés i Ramon M. Verdés.*

Correcció: *Servei Comarcal de Català del Consell Comarcal de la Segarra*

<http://www.terrarubra.org>

c/e: revista@terrarubra.org

Els articles publicats reflecteixen únicament l'opinió de llur signant.

Núm. de compte per als subscriptors: 2013 0315 22 0200665270

Edita: «Comissió d'Estudis Tarrogencs»

C/ de l'Església, 1 - Tel. / Fax 973 52 00 65 - 25211 TARROJA

Muntatge i impressió:

Saladrigues, S.L. - Font, 7 - 25250 BELLPUIG

Dip. Legal: L-2107 - 1990

LA CONSTRUCCIÓ DE LA NOVA ESGLÉSIA DE SANT SALVADOR DE TARROJA (S.XVIII)

Es ben coneguda i reiterada la impressió que Rafael d'Amat i de Cortada, baró de Maldà, tingué de Tarroja i el seu nou temple, l'enllestiment del qual situa divuit anys abans: "... ab la iglesia nova de alguns 18 anys, molt clara, per tenir lo cimborri y vidrieras en ell, si no me engaño. Los ninchos de las capellas son en una igualtat y blanca de parets. La iglesia vella, a més de ser petita, era molt angustiada de bóveda i fosca." Com s'escau en molts altres indrets de Catalunya, aquest edifici primitiu estava destinat a desaparèixer irremissiblement i a ser substituït en el decurs del segle XVIII -com així va ser- per una construcció amb més capacitat, més d'acord amb les necessitats i pressupòsits estètics de l'època.

La construcció d'un temple de tal magnitud fou possible gràcies a la causa pia establerta per Marià Tella, canonge de Solsona. En el contracte de l'obra el rector, Josep Vilamajor i Josep Tella, parent de Marià Tella, actuen com a administradors de dita causa i com a obrers, juntament amb Josep Secanell com a regidor del comú de la vila. El mestre de cases que signa el contracte és Ramon Brunet, mestres d'obres de Guissona, que ja trobem documentat l'any 1749 en una època de les obres que havia realitzat al castell de Belleu per encàrrec de Martí Roca, negociant de Guissona.

A part de la valuosa informació sobre qui fou el mestre que va construir l'església, el contracte de l'obra ens aporta molts detalls sobre aspectes constructius: Per exemple, s'especifica que abans "d'espalllar" i desenrunar l'església vella i la rectoria, haurà de fer el màxim d'obra de l'església nova que sigui

possible. Aquest requeriment obeïa al fet que, normalment, la construcció d'una nova església suposava que s'havia de cercar un nou lloc on dir la missa. De vegades aquesta es celebrava en un altre temple que hi hagués a la vila o bé s'adaptava un local de forma provisional. Tot i això, si les obres ho permetien, els oficis es podien continuar celebrant en el temple primitiu mentre s'avancés l'obra nova per un altre cantó. A Tarroja, la construcció de la nova església no tan sols afectà l'església i sacristia velles, sinó que en mateix contracte es diu que s'ha d'ensorrar la casa d'un tal Gaspar Martí. Aquest detall és significatiu de les transformacions urbanístiques que hauria sofert aquesta zona del nucli urbà de Tarroja a causa de la construcció del nou temple, ja que segons l'estudi d'Isabel Lastres,¹ juntament amb la casa de Gaspar Martí haurien estat afectats alguns solars censats i declarats que devien ser expropiats

Així doncs, el nou temple passarà d'estar orientat d'est a oest -com la majoria d'esglésies romàniques- a estar-ho de nord -on es situarà la capçalera- a sud, on hi haurà la façana que s'obrirà a la plaça. L'emplaçament de la rectoria, en canvi, serà el mateix i passarà d'estar situada al nord de l'antic temple a estar-ho a l'est de l'actual.

Un cop decidit l'emplaçament i amb les traces a la mà, calia començar l'obra pels fonaments, que s'encarregaria de dur a a terme el comú de la vila, la qual cosa volia dir que segurament els farien a jova els mateixos veïns. Un cop oberts els fonaments, l'empre-

1. LASTRES, I: "La plaça de l'església (cadastre)", a *Terra Rubra*, nº 35, 1995.

sari havia de paredar-los. S'especifica, però, que els fonaments havien de tenir deu pams de fondària i si el ferm es trobés abans, li seria descomptat del preu de l'obra, de la mateixa manera que també se'l compensaria si els fonaments haguessin de tenir més de la fondària prescrita.

En els contractes d'obres s'acostuma a posar èmfasi en les mesures i en els materials que s'han d'utilitzar, de manera que a Tarroja les parets hauran de tenir quatre pams de gruix i l'alçada del sòcols de les pilastres ha de ser de dos pams. També s'especifica que els arcs han de ser de maó i les voltes de guix i de rajola, així com que el terra ha d'estar encaixonat. Altres detalls puntuals són el fet que s'encomanen quatre taules d'altar o bé les baranes del cor i del presbiteri, que malgrat ser feina pròpia de ferrer o de fuster també han d'anar a càrrec del mestre, que en tot cas es cuidarà de contractar els operaris adients per aquesta feina.

El contracte també especifica com ha de ser l'interior: terraguixat i emblancat amb guix blanc i amb una cornisa de guix "de ordredorica ab tots los ressalts y retorns necessa-

ris". Actualment, l'interior de l'església de Tarroja apareix pintat amb diferents colors que imiten marbrejats i elements de rocalla, que difereixen bastant de la simplicitat del color blanc que devia tenir en un primer moment. Tot plegat es deu a una reforma posterior, possiblement del segle XIX, que és quan tindrà la màxima eclosió la predilecció pel color com a element indispensable per a embellir i sobretot "enriquir" els interiors, amb la profusió d'estucs que imitaran el marbre de forma barroera i les pintures amb elements abarrocats, tan usuals als nostres temples.

D'altra banda, el campanar era una de les parts més importants d'una església, símbol de poder i de protecció a la vegada, tot i que en alguns casos no es podia arribar a construir per manca de recursos. A Tarroja comptaven amb un campanar de construcció relativament recent, del segle XVII, i que encara tenia la consistència suficient com perquè no calgués fer-lo de nou. El campanar de Tarroja presenta l'estructura típica dels campanars de torre del segle XVII, de planta i cos quadrats, amb una finestra amb arc de mig punt

a cada una de les cares del pis superior on hi ha les campanes, que es troba emmarcat per dues cornises llises de gruix reduït, semblants a la que corona el fris de l'estructura aterassada de la part superior. L'existència prèvia del campanar i la seva situació junt a les escasses restes de l'església vella també es contempla al contracte, on es preveu que: "sera obligació del mestre pujar una paret des de la Iгла vella fins a encontrar lo campanar ab lo fona-

Foto TR35

ment, y doblada necessària per suplir lo fonament o part falta del campanar per la part dona a la Igl. vella, de manera que quede lo campanar perfetament fortificat y assegurat”.

Finalment, el contracte especifica que l'obra ha d'estar acabada al cap de quatre anys i que el preu total serà de mil quatre-cents vint-i-cinc lliures barceloneses, que es pagaran en diverses parts. D'altra banda, l'obra podia ser visurada tres vegades per dos mestres, un per cada part –constructor i administradors de l'obra.

Si en fem una brevíssima descripció des del moment present i malgrat la gran restauració que precisa l'edifici, podem afirmar que l'església de Sant Salvador de Tarroja constitueix un dels millors exemples d'arquitectura religiosa d'època del barroc a la Segarra. Correspon al tipus d'església de planta congregacional, impulsada per la Contrarreforma per tal d'afavorir la situació dels fidels, seguint un eix direccional cap a l'altar, tot i que també s'inspira en la tradició del gòtic català. La planta, doncs, és rectangular, coberta amb volta de canó amb llunetes, amb una cúpula situada al creuer, que té la seva traducció a l'exterior amb un cimbori octogonal. L'alçat interior està definit per les pilastres que es corresponen amb els arcs faixons de la volta, pels arcs que s'obren a les capelles i la cornisa motllurada que recorre tota l'àrea perimetral del temple. Presideix la capçalera una gran petxina lleugerament còncava que esdevindrà una constant en les esglésies setcentistes i que sembla una reminiscència dels antics absis romànics.

Interior de l'església de Sant Salvador de Tarroja

Una mica posterior és la capella de la Immaculada, oberta al mur de l'evangeli i consagrada l'any 1795. Aquesta capella presenta la particularitat d'una cúpula que és una còpia exacta de la de la capella del paranimf de la Universitat de Cervera, amb decoració d'òvols el·líptics i estructures geomètriques amb celosies, reproduint el mateix sistema d'il·luminació a través de dues claraboies obertes en una estructura quadrangular a l'exterior, coberta amb una teulada a quatre vessants.

La façana principal ha sofert algunes modificacions al llarg dels anys –el contracte especifica que havia d'anar arrebossada amb llet de calç-, però conserva la seva estructura original, de façana de tres cossos verticals units per alerons. La portada presenta un frontó triangular damunt un entaulament pseudo-dòric i presenta la particularitat d'albergar en la fornícula central una imatge de Sant Pere procedent, de ben segur, de l'antiga església romànica².

MARIA GARGANTÉ LLANES

2. ESPAÑOL, F: "un sant d'època gòtica (Sant Pere?) a l'església de Tarroja", a *Terra-Rubra* n° 59, 1998.

1765, febrer, 11.

Contracte entre els administradors de la causa pia establerta per Marià Tella, canonge de la catedral de Solsona, i Ramon Brunet, mestre de cases de Guissona, per a la construcció de la nova església parroquial de Sant Salvador de Tarroja.

AHCC³: FN Guissona. Josep Cava (1765)

Dia onse del mes de febrer any de la Nativitat del Sr. de mil set cents sexanta y quatre en la vila de Guissona Bisbat de Urgell.

Sobre lo ajust de construir y fabricar la nova Iгла. fahedora en la vila de Tarroja Bisbat de Solsona entre parts dels Rnt. Joseph Vilamajó pbre y rector de la parral. Iгла de Sant Salvador de dita vila, y Joseph Tella pagès de la referida vila tant com a administradors de la pia disposició a est efecte feta, per lo Illtre. Dn. Mariano Tella canonge de la Sta. Cathedral de Solsona, com y també com a obrers, junt ab Joseph Secanell regidor de dita vila de la obra de la referida Iгла. de una part, y Ramon Brunet mestre de cases de la vila de Guissona de part altra son estat fets, pactats, firmats y jurats los capítols, pactes y avinensa següents: Primerament lo dit Ramon Brunet promet construir y formar la Iгла. referida segons los perfils y planta se es feta per dit efecte, havent de ser tot ben treballat a us y practica de bon official. Item, que antes de espatllar la Iгла. vella y rectoria, haurà de fer tota aquella porció que puga de la nova Iгла., y després de feta y perfeccionada dita porció de Iгла. nova deurà espatllar de la Iglesia vella y rectoria tot lo necessari per continuar la nova Iгла. com y també deurà espatllar la casa de Gaspar Martí podent-se valer de la pedra eixira de la desferra. Item es pactat que lo comú, admors. cuydaran de fer obrir las excavacions dels fonaments de

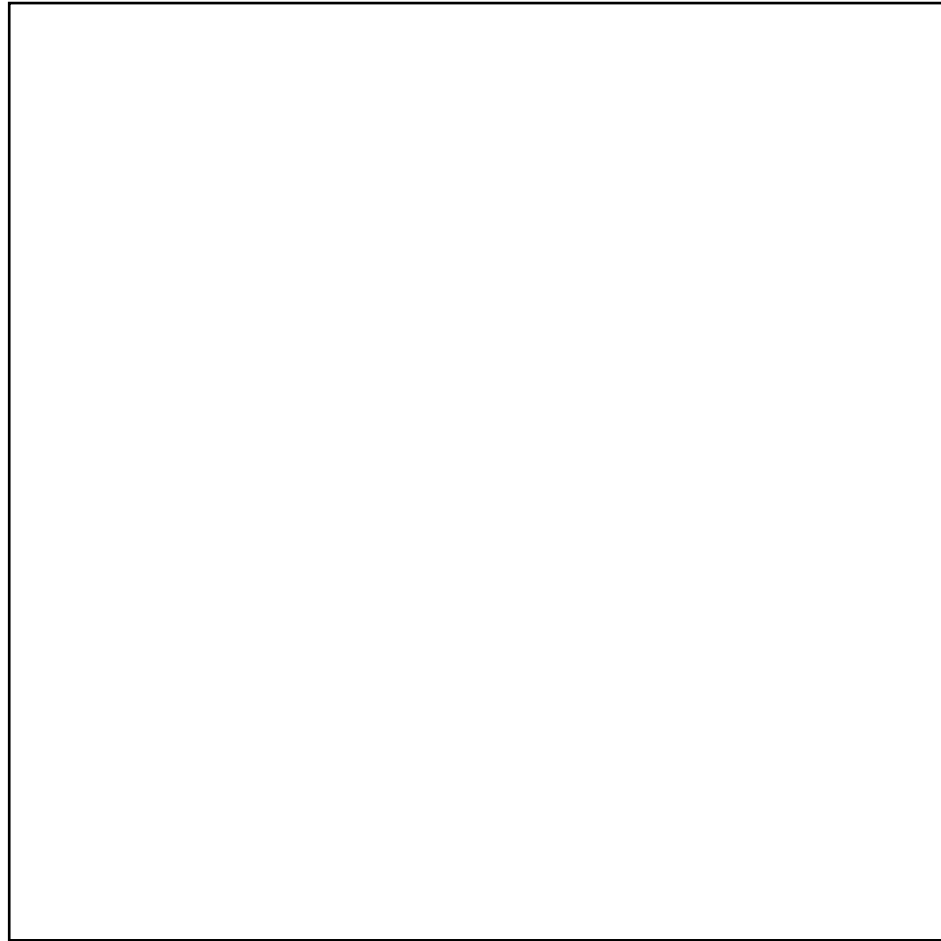
sinch palms de ample, deu palms de fondo, y a las llargarias (...) ⁴ la planta essent obligació de dit Brunet paredar dits fonaments de la amplaria, fondaria y llargaria sobreditas ab bona pedra y argamassa, a us y práctica de bon official, y en cas de encontrar lo ferm antes de arribar als deu palms de fondo se li descontará rato per quantitat, y així mateix se li pagarà en cas se hagués de afondir mes dels deu palms sobredits. Las parets dels fonaments en amunt deurà ferles de quatre palms de gruix de bona pedra y argamassa ben treballada a ús y practica de bon official a la alsada demostren los perfils. Item sapia dit Brunet que a las pilastras deura acentar uns soculs de pedra picada de dos palms de alsada y sobre dits sóculs las vasas també de pedra picada de ordre dórica, que lo mòdul serà de palm y mitg, quehi ha de haver pilastra y pilastrons. Que las comunicacions o transits en totas las capellas deuria fer de set palms y mitg o vuyt de llum o ample, ab la alsada competent o que se li manara; y deurà fer mesas per quatre altars y la del altar major, las que deurà fer de pedra ordinaria, y compondrelas o posarlas en los altars del modo se li dirà. Item serà de la obligació de dit Brunet de los archs y voltas tant de la nau de la Iгла. com del cor, capellas y secrestias. Los archs seran de mahons y las voltas seran de guix y rejola a dos gruixos y en lo crusero deura fer una volta bufada a modo de mitja taronja. Las comunicacions y oberturas de las tribunas deuran formarse de guix ab la amplaria y alsada se li dirà y sobre las tribunas deurà fer volta senzilla de una rejola y guix perquè la teulada no es veija y las tribunas deuran quedar perfetament planas. Item serà de sa obligació fer la cornisa arquiteba y frisa de guix de ordre dorica ab tots los resalts y retorns necessaris; ya això es mateix las impostas de las capellas, las que deuran tenir tot lo fondo de las capellas. Deurà fer lo cor a la alsada que apareixerà als Admors. fent que quede perfetament pla y la escala per pujar. Una pica de aigua beneita bona. Item deura plantar las balustradas del presbiteri, cor y tribunas. Item lo peu o asiento

3. Arxiu Històric Comarcal de Cervera.

4. Els parèntesis amb punts suspensius ens indiquen al llarg del document pararules il·legibles.

per lo pulpit y escala per pujarhi. Tot lo piso de la iglesia, capellas y sacristia ha de ser encayronat ab cayrons de palm y mitg. Item será de sa obligació embigar, enllatar y fer totas las teuladas y rafechs a saber es, en la teulada de la nau de la Igla. ha de fer: dos filadas per part sobre dels rafechs a teula plena; y en las teuladas de las capellas en lo nimbell o sorda quan se pujian las parets deixarà una represa o regata de mitg palm de fondo per (...) las teulas dins la paret, y despues sobre las teulas hi posarà una filada de llosas o rejola, y també posarà dos filadas o més a teula plena en part, y així mateix sobre dels rafech; en lo frente deurà fer dos cantonadas de pedra picada, y aixís mateix lo portal de la part principal ab dos o tres grahons per pujarhi, y remate de la frente; dos o tres grahons també de pedra picada per pujar al presbiteri havent-hi de fer un bordó y filet en los grahons, los portals de las sacristias, las finestras de las sacristias, las llunetas que vulgan y las llosanas de las tribunas lo que deurà ser tot tallentat. Las cantoneras de part de tremuntana han de ser de cantons (...) En lo frente interior, o paret del altar major deurà fer una petxina corresponent a la obra de la Iglesia i tota la Igla per la part interior ha de ser terraguixada y emblancada ab guix blanc, y per la part exterior arrebossada y emblancada ab (...) de cals, y en tot ha de quedar perfetament acabat, y en cas los Admos vulguessen variar alguna cosa se li pagaria lo mes y se li descontarà lo menos. Item per fer dita obra deurà dit Brunet y correrà a son carrech de mans de mestres, manobras, cordas, ternals, curriolas, torms, motillos per curnisas, y picar, cobens, càvechs, cabassos, portadoras, cassos y tots los aparatos necessaris per la conducció y transport de la manobra, y los Admors. li donaran fusta per las bastidas. Item per fer dita obral los Admors. li donaran tots los materials a peu de obra a dsitancia de cent passas poch mes o menos de la Igla. nova, menos o a excepció de la pedra tant de picar com de paredar que lo mestre deura cuydar de ferla portar tota. Y així mateix ha de cuydar dit

mestre de fer tallar la pedra per picar, alla hont no bastara partida de pedra que lo comú te tallada cuydant lo comú de fer arrencar la pedra necessarai per dita obra. Item deura cuydar lo mestre de ferse la argamassa y de acistir quant se amerara la cals perque no sia escaldada. Item dita nova Iglesia deurà ser acabada y perfeccionada dins lo termini de quatre anys contadors des dels dia se posara la primera pedra. Item deura y sera obligació del mestre pujar una paret des de la Igla vella fins a encontrar lo campanar ab lo fonament, y doblada necessaria per suplir lo fonament o part falta del campanar per la part dona a la Igla. vella, de manera que quede lo campanar perfetament fortificat y assegurat havent també lo mestre, com en lo referit de la Igla. cuydar de fer portar la pedra necessaria per dita obra; y en dita obra no podrà treballar de paleta en temps de iver, si sols en la primavera, part del estiu y part de tardó; y per fer dita paret per lo campanar deura lo mestre cuydar de manobras y demes, o tot allò que dura cuydar per fer la Igla. Baix los quals pactes y condicions convenen y prometen y es ajustat y convingut que dits Sr.s Administradors donaran y pagaran per los treballs de la sobredita fabrica y construcció de la referida Igla. al dit Ramon Brunet Mil quatre centas vint y sinch lliuras Barcelonesas pagadoras ab esta forma que dit Brunet deura tenir obra adelantada per tres centas lliuras, y de tretas estas que se retindran dits Srs Administradors lo restant del preu sobre dit se pagara ab quatre iguals plassos o pagas esto es dos centas vuytanta una lliuras sinch sous feta la quarta part de la sobre dita obra; altra dos centes vuytanta una lliuras sinch sous feta de las quatre parts las tres de la dita obra, y las restants doscentas vuytanta una lliuras sinch sous junt ab las tres centas lliuras que se retenen com es dit dits Srs. Admors. acabada, perfeccionada y visurada la expressada obra per lo qual se reservan dits Srs. Admors lo poder fer visurar la expressada obra tres vegadas quant millor los apareixera haventse de fer dita visura per un

mestre per part y pagar higuament los gastos de ella quiscuna de ditas parts, per lo que conuenen y prometen estas, la una a la altra, segons los sobredits pactes que cada una de ellas per sa part deu cumplir, atendre y cervar sens dilació ni excusa alguna ab salari de procurador acostumat, restitució y esmena de tots los gastos, interessos, missions y despesas per lo que y per esa obcervancia ne obligan esto es dit obliguen tots y sengles bens y drets seus mobles e immobles haguts y per haver renunciat a tots y qualsevol dret y ley que valer y ajudarli puga y a son propri for ab submissió de qualsevol for de justicia secular tan solament y facultat de variar de judici, escriptura deter, obligació de sos bens

tan solament constitució de pror. y ab jurament llargament y higuament dits Srs. Administradors obligan tots y sengles bens y drets de dita administració mobles e immobles pnt. y veniders ab totas renunciacions tant de dret com de fet en fer del que atorgan la pnt. escriptura en dita vila de Guissona dia, mes y any sobredits, essent presents per testimonis Franco. Cava Not. pub. Y Domingo Flotats pages tots dos de dita vila de Guissona.

Joseph Tella Administrador = Ramon Brunet = Joseph Vilamajó Rector de Tarroja Administrador.

L'ARXIU DE LA CASA DUCAL DE MEDINACELI A CATALUNYA DURANT LA GUERRA DEL FRANCÈS

Els arxius nobiliaris sempre han estat una font de documentació i de poder envers els Estats: regalies, pubillatges i patrimonis, que els hereus han procurat defensar i mantenir a través dels temps. Atès que la documentació nasqué de la necessitat legal exigida per l'adquisició i sosteniment d'un patrimoni, constituint un arsenal jurídic al qual cal recórrer per a defensar uns drets. Un dels arxius més importants de la península, i alhora del món occidental, -segons fou reconegut en el VI Congrés Internacional de Diplomàtica, celebrat a Munich el 1984-, és el de la Casa

Ducal de Medinaceli. Arxiu format no tan sols pels documents dels estats castellans, sinó també pels relatius a la noblesa catalana, com són els de les cases de Segorb i Cardona. Aquests, a la vegada, reuneixen els correlatius del marquesat del Pallars, vescomtat de Vilamur, comtat de Prades i d'Empúries, baronies de la Conca d'Odena, Arbeca, Juneda, Entença i Oliola, entre altres.

Mitjançant una instrucció (1), datada el 17 de juny de 1717, el catorzè Duc de Medinaceli, Luis Antonio Fernández de Córdoba i Spínola de la Cerda, va decidir que l'arxiu de la Casa Ducal restés a la Casa Palau Gralla del carrer de la Portaferriusa a Barcelona, propietat dels marquesos d'Aitona. Una residència privada magnífica construïda l'any 1336, en uns terrenys comprats per en Pere Desplà al mercader barceloní Marià Julià, i lloc on l'hereu Francesc Desplà allotjaria el benllogut Carles Príncep de Viana durant la seva estada a la Ciutat comtal. A l'any 1517 pertanyia al Mestre Racional de Catalunya, mossèn Miquel Joan Gralla, el qual la va millorar tant que va passar a ser considerada, per boca d'alguns cronistes, com el palau barceloní més luxós del Renaixement. Posteriorment, amb el matrimoni de Lucrecia Gralla amb Francesc de Montcada va passar a propietat del marquesos d'Aitona.

El Duc de Medinaceli va dotar a l'esmentat arxiu amb una acurada instrucció per al bon govern i conservació. Posà com a condició indispensable a totes les persones al seu càrrec fer un jurament de fidelitat a la seva Casa, i exigí la més absoluta reserva sobre la informació que hi contenia "per tal que el coneixe-

ment solament el tingui el qui hagi de manejar les meves defenses apartant dels col·litigants les llums que puguin guiar-los en els seus intents". També va disposar, segons es desprèn del capítol divuit de la citada instrucció, la construcció d'una volta o cova ens els soterranis de l'arxiu "a prova de bombes, amb una porta de ferro, i murs de 10 a 13 pams de gruix, a fi de poder amagar i salvar la documentació en cas de perill, essent la ciutat de Barcelona plaça d'armes de mar i, com a tal, exposada a l'accident de que una guerra ocasionés un siti i un bombardeig" (2).

El successor, Pedro de Alcántara Fernández de Córdoba, va decidir de traslladar els fons del ducat al Palau del Pardo a Madrid, antiga residència del duc de Lerma, vàlid de Felip III. Va deixar, això no obstant, els documents relatius a les cases de Sogorb i Cardona a Barcelona, en considerar que havien de ser necessàriament prop de la Comptadoria Major, atès que posseïa també la desena part del territori català.

La previsorosa decisió de l'anterior duc en crear aquell "arxiu de seguretat" als soterranis de la Casa Gralla, va permetre que durant els aldarulls de la revolució francesa, amb la consegüent invasió de Catalunya, els fons fossin salvaguardats i poguessin sobreviure el període revolucionari, en tant que molts d'altres eren confiscats o destruïts. Després de signar el Tractat de Fontainebleau de 1807, en que es començà la invasió territorial catalana amb la presumpta finalitat d'atacar Portugal com aliada d'Anglaterra, Bonapart va ordenar –per mitjà d'una disposició signada a Burgos el 12 de Novembre de 1808– la confiscació dels béns i la detenció del Duc de Medinaceli. Luís Joaquin Fernández de Córdoba i Benavides, hagué de refugiar-se en el seu comtat gadità del Puerto de Santa María, exiliant-se posteriorment a la ciutat de Ceuta.

L'arxiu de la Casa Ducal de Medinaceli a Catalunya va quedar a cura del procurador

Major, Antonio Venero de Varela, amb l'ajuda de l'arxiver, Bonaventura Vidal, i de l'oficial o escrivà de rendes, Josep Ignasi Lluch. Aquests s'encarregaren de traslladar la documentació a la volta de seguretat, que després seria tapiada, i no tornaria a obrir-se fins passats sis llargs anys. Entretant, la comissió francesa encarregada de la confiscació de la Casa de Medinaceli va ocupar la residència de la Portaferrixa. Això no obstant, mai va poder aconseguir cap informació sobre els esmentats documents de l'única persona que hi va quedar vivint, l'escrivà Lluch, amb la seva família. Fidels servents que després constarien en el report fet pel procurador a la família ducal: "*la prudència de V.E. distingirà per aquests fets i els anteriors, el gran mèrit aconseguit per en Lluch en el seu servei comproment-se a l'extrem davant la gent, la seva reputació per tal de defensar la casa i arxius de V.E. Està clar com la llum del dia que estarien fa mesos expropiats i perduts... Suplico a V.E. que tingui això present en tot moment, encara que jo falti per a recordar-ho*" (3)

El procurador Venero va traslladar-se a viure a la població veïna de Vilanova i La Geltrú, que aleshores era la població més segura per als barcelonins benestants i fugitius de la invasió francesa, degut a l'aïllament que oferia el massís del Garraf i la tranquil·litat d'estar vora d'un port de mar (4). Des d'allí va mantenir informat al Duc dels aconteixements del Principat al seu exili ceutí. És un període del que es conserva al'esmentat arxiu una interessant correspondència, que ha passat a ser un notable testimoni històric de l'època (5).

Amb la retirada de les tropes invasores, el 31 de maig de 1814, el procurador Venero va decidir retornar a la ciutat comtal amb el propòsit de revisar l'estat de l'arxiu ducal. Amb la "*presència de tots, vaig demanar obrir pels paletes de la casa l'entrada de la volta, on feia sis anys vaig manar col·locar l'arxiu de .V.*

E., perquè temia que, malgrat estar reservats en calaixos els principals diplomes, hagueren de ressentir-se molt en un temps tan llarg. Vaig creure una obligació meua no esperar més per treure a la llum joia tan preciosa". I no es va equivocar perquè molta de la dita documentació havia sofert les conseqüències d'un tancament tan perllongat i va obligar a guardar quarantena d'assecat a molts dels lligalls afectats per la humitat, de fer-se transcripcions i restauracions del restant. De tot l'afer es van crear una sèrie de manuscrits que portaran el nom de "Diligències de reposició en l'arxiu d'escriptures que s'han trobat malmeses".

Encara que la tasca de recuperació i guarda realitzada per aquells servidors fou important, no va impedir que l'arxiu de les Cases de Segorb i Cardona quedés ferit de mort, segons ens assabenta Paz i Melià: "*malauradament, la major part de la documentació dels Estats de Catalunya, sobretot l'escripta en paper cebtí, i encara la d'època més moderna, molt a desgrat de les cobertes de pergami, es troben inservibles a causa de la humitat*". (6) Porta a pensar irònicament que sofriren més els fons documentals de la Casa Ducal de Medinaceli de Catalunya que, aparentment, els dipositats a Madrid.

A tot això, es va afegir el fet que, posteriorment, la Casa Gralla patís els efectes dels bombardeigs de la primera Guerra Carlista de mitjans del segle dinovè, quedant en un estat ruïnós lamentable. Motiu que va aprofitar l'aleshores Duc de Medinaceli, Luis Tomàs Fernández de Córdoba i Ponce de León, per signar una ordre de trasllat al Palau del Pardo madrileny de tot l'arxiu, datada el 7 de desembre de 1857. Després de la desamortització i la conseqüent abolicció dels pubillatges i privilegis de la noblesa, també aprofitaria per desprendre's d'algun patrimoni familiar i, alhora, de reduir comptadories i arxius tan extensos, en considerar que els documents ja no eren aquells recursos administratius i legals im-

prescindibles, sinó béns culturals d'interès històric.

De manera que aquell arxiu ducal de les Cases de Segorb i Cardona, tan valuós per a la història de Catalunya –i podríem afegir d'Amèrica- va abandonar aquesta terra d'origen per a no tornar. Es va acomplir així el procés de centralització i castellanització començat en el segle XVI dintre les famílies, béns i arxius nobiliaris privats catalans. Però pitjor destí va tenir aquella seu que durant més de cent anys el va acollir, tota vegada que la Casa Gralla seria en part enderrocada a fi d'obrir una nova via curiosament anomenada Duc de la Victòria.

Una pèrdua lamentable tot plegat, i que tan sols es pogué compensar en saber la intenció de signar un conveni entre la Generalitat de Catalunya i la Fundació Casa Ducal de Medinaceli, per mitjà del qual s'establiria la microfilmació de tota aquesta documentació catalana, i la instal·lació d'un centre d'estudis a Poblet (7).

ALBA VALLÈS

BIBLIOGRAFIA I NOTES

1. Instrucció 1747. A.D.M. Doc. Sig. Arch. Ducal, leg. 14.
2. Cap. 18, Instrucció de 1747. A.D.M.
3. Expedient d'informació d'Antonio Venero de Varela al Duc de Medinaceli durant la guerra del francès. Carta del 9 de novembre de 1818, pg. 2 v. A.D.M. Relació de mèrits i serveis lliurats a la casa de S.E. per la família Lluch. Barcelona, 15 de gener de 1854. A.D.M.
4. Oriol Pi de Cabanyes, Vilanova i La Geltrú en la guerra del francès (1808-1814). Episodis de la història, Barcelona, 1971.
5. Cartes datades des de Vilanova i la Geltrú: 3 d'abril de 1814. A.D.M. Secc. Arch. Hist., leg. 214, doc. 75. 13 d'abril de 1814. A.D.M. Secc. Arch. Hist., leg. 214, doc. 74. 9 de novembre de 1818. A.D.M., pàg. 2 v., entre altres.
6. Antonio Paz i Melià, Serie de los más importantes documentos del Archivo i Biblioteca del Excmo. Duque de Medinaceli, Madrid, 1915.
7. A l'any 1980 es va consolidar la Fundació Casa Ducal de Medinaceli, que recull el patrimoni històric de la família, i tracta de mantenir la integritat de l'arxiu evitant futures disgregacions. Localitzada a l'antiga residència dels Adelantats Majors d'Andalusia, Ducs d'Alcalà de los Gazules, coneguda com a Casa de Pilatos, a la ciutat de Sevilla.

MONTFALCÓ MURALLAT

Per anar, com sempre des de Cervera, a Montfalcó, l'antiga fortalesa que senyoreja l'alta vall del Sió, cal agafar la carretera N-141 (avui dia el tros d'aquesta carretera que va des de Cervera fins a Les Oluges, de moment forma part de l'Eix Transversal, o sigui que heu d'agafar la sortida que diu C-25 a la rotonda de Cervera en direcció a Manresa; a poc menys de cinc quilometres, a la dreta trobareu la carretera de Sant Guim de Freixenet; seguint-la i a poc més d'un quilòmetre, a l'esquerra trobareu el vial que s'enfila cap a Montfalcó. Actualment el ferm no és massa bo però es pot passar; si aneu en cotxe no tindreu cap problema ni per pujar al castell ni per aparcar a la plaça de fora; els autobusos ja ho tenen un xic mes empebrat però també hi pugen.

DESCRIPCIÓ

Montfalcó Murallat té una planta triangular que, vista de lluny, i sobretot si es pot veure en vista aèria, fa que s'assembli a un vaixell de pedra que hagués encallat al cim del turó.

Aquest triangle que apunta cap a Orient, té les dues parets que acaben en la punta on s'alça el campanar aproximadament dues vegades més llargues que la que tanca el triangle per Ponent.

Quan arribes a Montfalcó pujant per la nova carretera, et trobes en una petita explanada, al peu mateix de les muralles sota el campanar, on encara es distingeixen el que semblen les restes d'un antic joc de pilota; a mà esquerra de l'explanada hi ha la porta d'accés a l'interior del recinte i a mà dreta en surt un petit camí que porta al cementiri. Seguint aquest camí, s'arriba al peu del que és la proa de l'imaginari vaixell que forma Montfalcó.

Aquesta proa, conformada pel campanar de l'església que s'alça sobre les muralles altre tant com l'alçada d'aquestes, és assentada directament sobre la pedrera que, com la resta dels turons del país, recobreix el que suporta el castell i que a simple vista es veu aflorar sobre el terreny.

Un caminet de peó envolta la fortalesa i ens permet de veure-la tota d'aprop. Passant per aquest corriol, veurem

que les parets Nord i Oest del castell (de deu a quinze metres d'alçada i dos o més d'amplada) són les més ben conservades; només alguna que altra petita finestra oberta pels veïns, a fi i efecte que la llum del dia podés arribar a les cases fetes darrera la muralla, trenca la solució de continuïtat de l'enorme pany de paret.

La paret del Sud, la solana, és la més malmesa; hi ha molts enderrocs pels forats dels quals es veuen les estructures de les cases del darrera i, particularment sobre de la porta d'entrada, s'aixeca la paret relativament nova d'una casa que amb les seves finestres fa malbé el conjunt.

Entrant dintre el recinte murallat, un cop passat el lloc on estaven les dues portes que el tancaven, donem de cara a la plaça; a mà dreta, comença un carreró i la primera porta que hi trobem a mà dreta correspon a cal Foix; a mà esquerra una porta gran de cal Vicens, al fons d'un passadís cal Farré, dalt d'unes escales el restaurat local del Comú i a continuació la Rectoria; al fons de tot, tancant el carreró hi ha la porta de l'església.

Tornem a la plaça i pujant a mà dreta trobem cal Franquesa i cal Bargués; al fons, on comencen els porxos, cal Fraret i cal Vila; davant d'aquestes cases hi ha la sortida de la gran cisterna del poble. Després ve cal Torra; quan el carrer tomba a l'esquerra hi trobem cal Montané, cal Estasia, cal Rosinés i cal Castells; altra vegada tombant a l'esquerra i ja encarant-nos altra vegada amb la plaça, cal Estadant, cal "Niño", cal Raich i cal Gili, aquest ja tocant a la porta d'entrada.

Panoràmica de Montfalcó murallat

Tornant a seguir el carrer aquesta vegada per mà esquerra i formant part del nucli central de cases que no toquen a la muralla hi ha cal Gomà, davant per davant de cal Vila, ca l'Antón, el forn del poble actualment restaurat, cal Pastor i ja de cara a la plaça cal Jaume.

HISTORIA

De sempre que m'havia interessat de saber coses sobre la història antiga de les Oluges i la de Montfalcó Murallat però mai n'havia pogut saber res; Llavors, quan ja jubilat em vaig afeccionar a escriure i vaig començar a furgar buscant dades sobre els dos pobles, a la Biblioteca de Cervera em deixaren el llibre "**Castells de Catalunya**" que n'explica quelcom. Tot seguit us ofereixo un extracte de les dades històriques que hi vaig trobar.

Segons Agustí Duran i Sanpere, l'erudit historiador de Cervera, possiblement Montfalcó Murallat fou originàriament una suda aràbiga. Aquesta suposició la confirma el fet que, l'any 1015, la marca de la Segarra fou adjudicada a Guillem de Queralt amb la missió de combatre un esclau sarraí que abastava des de Calaf i la vall de Gaver fins als entorns de Montfalcó Murallat (2).

Mes tard, es parla de Montfalcó en el jurament de Dalmau Bernat al compte Bernat Guillem (6) i encara se'n torna a parlar entre el 1117 i el 1131 en el jurament del mateix Dalmau Bernat al compte Ramon Berenguer III de Barcelona (7).

També pel castell de "Monte Falcone" entre altres presta homenatge el gener del 1135 en Guillem de Berguedà al compte de Barcelona Ramon Berenguer IV (8).

Sembla que Montfalcó va passar del comtat de Cerdanya al de Manresa als voltants de l'any 1179, segons es desprèn del testament de Ramon de la Guardia (11).

En el testament de Ramon de Cervera es menciona Montfalcó com una de les deixes (12).

Guillem de Guardia-lada, casat amb la marquesa de Cervera, llegà en testament a una neboda seva el castell de Montfalcó amb homes i cavallers (13).

Per aquells temps, el monestir de Santes Creus va adquirir alguns drets sobre el castell i terres veïnes.

Un castell de Montfalcó (possiblement aquest) fou venut pel convent de Vallbona de Les Monges que el posseïa per haver-se fet monja d'aquest monestir Berenguera de Cardona (15).

El 23 de març del 1309, les tropes del rei Jaume II assetjaren Montfalcó que pertanyia a Ramon Folch de

Cardona. El setge durà cinc setmanes i al final hi hagué composició (20).

El castell de Montfalcó era un dels molts castells que el rei Pere "El Cerimoniós" assenyalà el 4 de setembre de 1375 com a constituïu del llavors creat comtat de Cardona.

Montfalcó va ésser dels Cardona fins que s'acabaren els senyorius. Així veiem que després de la guerra de la Generalitat contra el rei Joan II - quan segons Duran i Sanpere les muralles de Montfalcó figuraren en lloc destacat- (27) els jurats de Montfalcó prestaren homenatge al procurador del comte de Cardona (28).

En temps de la guerra dels Segadors, Montfalcó serví de refugi l'octubre del 1652 a les forces catalanes i franceses obligades a deixar Cervera.

El 1831, Montfalcó, amb 40 habitants era inscrit encara com una jurisdicció del Duc de Cardona.

MATEU SOLÉ

BIBLIOGRAFIA

- (2) Agustí Duran i Sanpere. **Llibre de Cervera**, pàg. 23.
- (6) **liber feudorum maior II**, pàg. 71.
- (7-8) " " " " , pàg. 72.
- (11) F. Udina Martorell. **El Llibre Blanc de Santes Creus**, pàg. 220.
- (12) J. Serra Vilaró. -**Castell de Riner-** al "**Boletín arqueológico**" pàg. 87.
- (13) J. Miret i Sans. **Les cases de Templers i Hospitalaris de Catalunya** pàg. 199.
- (15) J. Serra i Vilaró. **Història de Cardona**, llibre I, pàg. 222.
- (20) D'un còdex de Ripoll citat per Villanueva. **Viaje literario VIII**, pàg. 228.
- (27) Duran i Sanpere. **Llibre de Cervera**, pàg. 23.
- (28) Serra Vilaró. **Història de Cardona I**, pàg. 29

TEMPS DE COLLIR OLIVES

El Pere de cal Piules n'estava fins els nassos. Certament que els dies de desembre són més curts que una cua de conill, però si n'enganxàveu un d'aquells de boira bellugadissa n'hi havia per avorrir les olives per tota la vida.

Havia arribat al tros quan tot just sortia un sol escarransit que treia mil esclats al gebre de la nit. No havia durat gaire; aviat una boira fina havia pujat per avall i el sol havia desaparegut sota aquell bromissar humit que t'entrava fins els ossos. I així tot el sant dia. Tot i els garramatxols (Tires de roba de sac) que duia ben encaragolats als canells i als turmells, es pot dir que només havia estat mitjanament calent l'estona d'esmorzar i la de dinar gràcies a un foc que havia encès al recer d'una vorera de matussots.

Però al temps de plegar olives no us podeu entretenir gaire en les menjades perquè no fa, com hem dit més amunt, ni un puny de dia i, per altra banda, com més us engorroniu a la vora del foc més mandra fa el sant tornem-hi. Així que vinga i dali, a collir olives s'ha dit. Per sort havia ensopagat amb uns quants olivers arbequins que pràcticament havia collit sense ni fer servir el banc, ni haver d'emparrar-se pels camals.

Ara bé, també n'havia fet un de grossal i dos de verdiells (per no deixar-los enrere) i encara ara maleeix la mala estona que havia passat dalt del banc o emparrat dins l'arbre. Diuen que en algunes contrades les olives les fan caure a bastonada seca, i de bona gana que ho hagués provat; però aquí sempre s'ha fet munyint les rames o passant-hi la raspa, aquella pinta de pues de ferro.

Ara ja ha deixat el dia enrere i se'n va al molí a fer petar la xerrada i, de passada, a treure's aquell fred maleït que ni una xera de foc de casa fóra capaç de fer desaparèixer.

Al molí és una altra història. Allí a la fogaina crema un bon menat de tosques de pinyola que desprenen una calor que retornaria un mort i els contertulians, asseguts als bancs que envolten el foc, es tiren tan enrere com poden per tal de no torrar-se. El nostre heroi, el Pere de cal Piules, s'asseu entre el Manfel i el Comtet. Al davant seuen el Ramon del Baster i el moliner pare que ha vingut a fer-se una rosta ben amarada d'oli a la paella que s'aguanta sobre els trespeus.

La conversa està ben animada perquè qui més qui menys, tothom està calent del nou impost, sis pessetes per família, per arreglar el pont que la darrera rubinada de tardor es va emportar. Sis peles i sense comptar les joves (jornals gratuïts) que tots haurien de fer i, el que més emprenyava - paraules textuais de Mafel - era que a les cases que hi havia dos homes, a jova sempre hi enviaven el més incordi.

—Ja em direu que puc treballar a gust al costat d'un que jo ja sé que no s'aguanta ni els pets!

Ja podia haver dir nom i cognoms perquè tots sabien que l'al·ludit no era altre que un vell conco d'una de les millors propietats del poble.

—És que així no podem anar mai bé! — va posar cullerada el Comtet- i com més amunt pugem més injustícies trobarem. Qui no s'embutxaca és perquè no pot. —Va reblar amb un to d'home que algun que altre diumenge llegeix el diari a la barberia-.

El nostre heroi, calla i s'escalfa mentre mira la rosta que s'està daurant a la paella i sospesa si fora barrut d'acceptar de fer-se'n una cas que el moliner invités.

El moliner treu la rosta de la paella amb un branquilló i l'aguanta una mica per tal que s'escorri l'excés d'oli: però, amb la vivessa de la discussió sobre l'impost i la jova, es descuida d'invitar.

El Pere de cal Piules diu mentalment adéu a la rosta i, llavors, per damunt de les misèries humanes, li sembla que troba la clau de tot el problema humà.

—Sabeu que hi fa falta en aquest món? —va preguntar amb to de misteri. I, sense

esperar resposta va insistir. —No sabeu que hi falta?

El silenci va caure sobre els tertulians. Un silenci que permetia oir el petit tràngol del molí: el petarrelleig de la pinyola a la fogaina, el cruixit dels esportins a la premsa, la passa lenta de la somera arrossegant la roda de pedra que xafava les olives...

El Pere va continuar:

—Doncs ja us ho diré. En aquest món només hi manca dues lletres. Una "O" i una "eme".

Ningú no va entendre on volia anar.

—Sí, i ho repeteixo: una "O" i una "eme".

Si hagués dit un grapat de duros de plata al butxacó de l'armilla de cadascú, tots ho haguessin entès de sobres, però... dues lletres?

—Sí, la "O" d'onradesa i la "eme" de ministració —va acabar tot satisfet.

Tots hi van estar d'acord. Vosaltres no?

JOSEP COMA

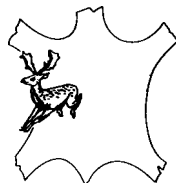

Hostal
Jaumet
Fundat el 1890
TORÀ

Ctra. Barcelona-Andorra, s/n
Tel./Fax 973 47 30 77
25750 TORÀ (Lleida)
www.svt.es/caljaumet
e-mail: caljaumet@svt.es

Tel. 973 53 16 73 - Part. 973 53 16 06 - Av. Mil·lenari, 38 - 25200 CERVERA

Pells
Sant Ramon
Av. Santuari, 15 - ☎ 973 52 42 43
SANT RAMON

CAIXA CATALUNYA